ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՊԱՐՏԱԴԻՐ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԹԵՄԱ՝ ԱՐԱՐԱՏԻ ՄԱՐԶԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ

ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԸ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼ-ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

Կատարող՝ ԱՐԱՐԱՏԻ ՄԱՐԶԻ ԱՐԱՐԱՏ ԳՅՈՒՂԻ ԹԻՎ 2 ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ

ԴՊՐՈՑԻ ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻ ՎԱՆՈՒՀԻ ՍԱՀԱԿՅԱՆ

ՂԱՍԱԽՈՍ՝ ԱՇՈՏ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

<<ԵՐԵՎԱՆԻ ԼԵՌՆԻ ԱՆՎԱՆ ԹԻՎ 65 ԱՎԱԳ ԴՊՐՈՑ>> ՊՈԱԿ

2022թ.

Արարատի մարզի ֆիզիկաաշխարհագրական բնութագիրը

Արարատի մարզ, մարզի կարգավիճակ ունեցող վարչատարածքային միավոր Հայաստանում: Մարզկենտրոնն Արտաշատ քաղաքն է: Տարածքը 2096 կմ²:

Մարզպետ՝ Սեդրակ Թևոնյան

Կազմավորման թիվը՝ ապրիլի 12, 1995թ.

Քաղաքային համայնքների թիվ- 4

Գյուղական համայնքների թիվ-93

Բնակչություն – 311.400 մարդ

Խտություն – 148.6 կմ/²

Արարատի մարզը գտնվում է Հայաստանի հարավ-արևմուտքում: Հյուսիս արևմուտքից սահմանակից է Արմավիրի մարզին, հյուսիսից՝ Երևանին ու Կոտայքի մարզին, արևելքից Գեղարքունիքի և Վայոց Ձորի մարզերին, հարավից՝ Ադրբեջանի մասը կազմող Նախիջևանին, իսկ հարավ-արևմուտքից Թուրքիային:

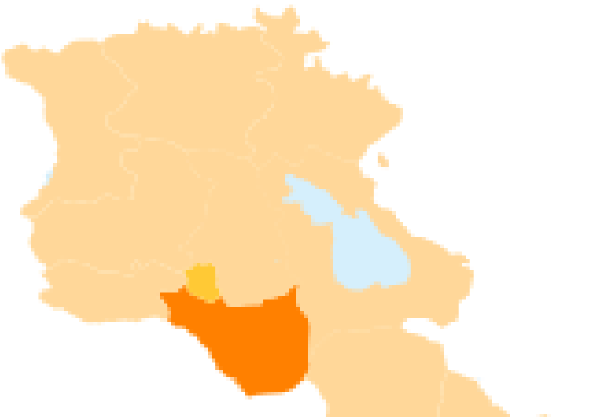

Բնական պայմաններ

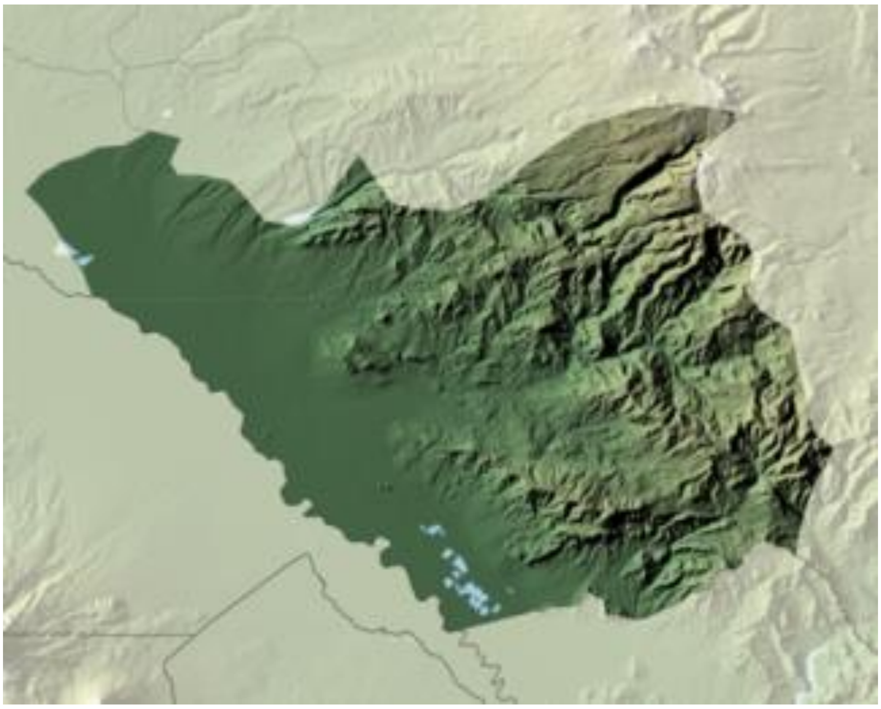

Արարատի մարզի հարավարևմտյան եզրին զուգահեռ 6-13 կմ լայնությամբ ընկած է Արարատյան հարթավայրի հարավարևելյան մասը: Հյուսիսում Երանոսի լեռնաշղթան է: Հյուսիսային սահմանն անցնում է Ազատ և Ղրավոտակ Գողթ գետերով: Հյուսիս-արևելքում Գեղամա լեռնաշղթայի հարավարևմտյան հատվածն է: Արևելքում Ծկասարի լեռներն են, որից արևմուտք ընկած է Դահնակի լեռնաշղթան, սրանից էլ հարավ գտնվում է Ուրծի լեռնաշղթան: Մարզի կենտրոնում Երախի լեռներն են, Կոտուց, Խոսրովասար լեռնազանգվածները և այլ լեռնազանգվածներ:

Տարածքի ամենացածր կետը համարվում է՝ Արաքսի հունի մոտ՝ 801 մ: Ամենաբարձր կետը հյուսիս-արևելքում գտնվող Աժդահակասար լեռնազանգվածն է՝ 3555,7 մ: Տարածքի մոտ 30 $^0/_0$-ն է հարթավայրային:

Մարզի խոշոր գետերն են Արաքսը, Հրազդանը, Ազատը, Վեդին: Համեմատաբար փոքր գետերից են Արածոն, Ձորաու հեղեղատը, Ազատի ու Վեդիի վտակները՝ Քաջառուն, Խոսրովը, և այլն: Արարատյան հարթավայրով անցնող գետերը ունեն ոռոգիչ նշանակություն: Ազատի վրա Լանջազատ գյուղի մոտ կառուցված է Զովաշենի ջրամբարը և համանուն ՀԷԿ-ը:

Արարատի մարզում տարածված են Հայաստանում առկա բոլոր 8 լանդշաֆտային գոտիները: Ցածրադիր շրջաններից մինչև բարձրադիր շրջաններ դրանք հաջորդում են իրար այս

հերթականությամբ. անապատային, կիսաանապատային, չոր տափաստանային, տափաստանային, լեռնաանտառային, մերձալպյան, ալպյան, ձյունամերձ: Բայց սրանցից հիմնականներն են կիսաանապատային (Արարատյան հարթավայրում), չոր տափաստանային (միջին բարձրության լեռներում), ալպյան (Գեղամա լեռնաշղթայի լանջերին):

Պայմանավորված Հայկական լեռնաշխարհի լեռնային մակերևույթով՝ այս ամբողջ տարածաշրջանում՝ այդ թվում Արարատի մարզում, կլիման ենթակա է վերընթաց գոտիականության: Մասնավորապես այս մարզում առկա են Հայաստանում տարածված կլիմայի 8 տիպերից 6-ը, որոնք հարթավայրային շրջաններից մինչև լեռնային շրջաններ իրար հաջորդում են հետևյալ հաջորդականությամբ.

- չոր խիստցամաքային
- չոր ցամաքային
- չափավոր ցամաքային
- բարեխառն
- ցուրտ լեռնային
- ձյունամերձ

Արարատի մարզում տարեկան միջին ջերմաստիճանը ցածրադիր և բարձր լեռնային շրջանների միջև տատանվում է +10 °C-ի և -2 °C-ի միջև: Ձմռանը անհողմ եղանակի պայմաններում տեղի է ունենում ջերմաստիճանային շրջադասություն. սառն ու ծանր օդը կուտակվում է Արարատյան դաշտում: Այդ պատճառով միջին գոտում՝ մինչև 2000 մետր բարձրությունները, ձմեռը լինում է ավելի տաք և արևոտ, քան Արարատյան գոգավորությունում: Գարունն անցողիկ է և կարճատև: Ապրիլի երկրորդ տասնօրյակից օդի ջերմաստիճանն անցնում է 15 °C-ից, սկսվում է չոր, հաճախ խորշակներով երկարատև ամառը, որը շարունակվում է մինչև սեպտեմբերի երկրորդ կեսը: Աշունը մեղմ է, անհողմ, հաճախ են թույլ անձրևները: Մարզի հարթավայրային շրջանների համար բնորոշ են լեռնահովտային քամիները: Ամռանը՝ կեսօրից հետո, քամին Գեղամա լեռներից

փչում է հովիտներ՝ մեղմացնելով ամառվա տապը: Հունվարյան միջին ջերմաստիճանն է այդ շրջաններում համապատասխանաբար -6 °C և -12 °C, հուլիսյան ջերմաստիճանը՝

+26 °C և +8 °C, միջին տարեկան տեղումները՝ 200 մմ և 1000 մմ: Ցածրադիր շրջաններում դիտված բացարձակ առավելագույն և նվազագույն ջերմաստիճաններն են -33 °C և +42 °C, ընդ

որում վերջինս Հայկական լեռնաշխարհում դիտարկված բացարձակ առավել ցածր և ջերմաստիճանն է և այն գրանցվել է Արարատյան հարթավայրի հարավ-արևելքում։ Ընդհանուր առմամբ Արարատի մարզն աչքի է ընկնում կլիմայի չորությամբ։

Ջրագրություն

Արարատի մարզի գետերը պատկանում են Արաքսի ավազանին։ Նրա տարածքով են անցնում Հրազդան գետն իր ստորին հոսանքով, իսկ Ազատ, Վեդի և Արածո գետը՝ ամբողջ ընթացքով՝ ակունքից գետաբերան։ Մի քանի տասնյակ գետակներ էլ ամռանը բոլորովին ցամաքում են։ Գետերից միայն

Արաքս գետն է, որ իր ստորին հոսանքում անցնում է Հայաստանից դուրս: Անցած գետերի ջրերն ամռանը լիարժեք օգտագործվում են ոռոգման կարիքների համար: Սնումը ձնհալային, անձրևաջրային, վարարում են ապրիլ-մայիս ամիսներին: Ոռոգման նպատակով Ազատ գետի վրա կառուցվել է համանուն ջրամբարը, Արաքս գետի վրա՝ Զանգակատան ջրամբարն է Հորթուն բնակավայրի մոտ: Մարզում կառուցվել է Կապանովի և Արտաշատի ջրանցքները 19-20-րդ դարերում: Կապանովի ջրանցքը կառուցվել է 1870-1874 թվականներին Անդրկովկասյան փոստային օկրուգի պետ գեներալ Ն. Ն. Կապանովի նախաձեռնությամբ դեռևս հնագույն ժամանակներից գոյություն ունեցող ջրանցքի ընթացքով: 1870 թվականին Կապանովը Արազդայանի (Երասխավան) կիսաանապատները 65 տարով վարձակալեց՝ նպատակ ունենալով այնտեղ զբաղվել շաքարի ճակնդեղի մշակությամբ: 1874 թվականի նոյեմբերի 5-ին շինարարությունն ավարտվեց: Ջրանցքն ունի 36 կմ երկարություն: Այն վերակառուցվել է 1930 թվականին: Արտաշատի ջրանցքը կառուցվել է 1930 թվականին: Սկիզբ է առնում Հրազդան գետի ձախ ափից՝ Երևանի տարածքում, ունի 61 կմ երկարություն: Վեդի գետն ու իր Քարաղբյուր, Շաղափի վտակներն ունեն տեղական ոռոգիչ նշանակություն: Մարզի հողատարածքների ոռոգումն ապահովելու նպատակով կառուցված են Մխչյանի, Ազատի, Արմաշի, Քաղցրաշենի, Մասիսի, Արազափի խոշոր ջրհան կայանները:

Տնտեսություն

Արարատի մարզը տնտեսապես Հայաստանի ամենազարգացած մարզերից է, հատկապես կարևոր է մարզի գյուղատնտեսական նշանակությունը: Ունենալով Արարատյան դաշտի մի մեծ հատված՝ մարզը տալիս է Հայաստանի գյուղատնտեսական արտադրանքի զգալի մասը: Առավել զարգացած է երկրագործությունը: Հիմնական պտղատու այգիներն են խաղողի, ծիրանի, դեղձի այգիները, մշակվում են նաև կեռաս, սալոր, խնձոր, տանձ և այլն: Մարզի հիմնական մշակաբույսերն

են ծմերուկ, սեխ, լոլիկ, վարունգ, լոբի, սիսեռ, կանաչ պղպեղ, սմբուկ, ցորեն։ Երկրագործությունը 90 տոկոսով ոռոգովի է։ Այդ նպատակով օգտագործվում է ինչպես գետերի ջրերը՝ իրենց ջրանցքներով, այնպես էլ արտեզյան հորերի ջրերը։ Լեռնային հատվածներում զարգացած է նաև անասնապահությունը՝ հիմնականում ոչխարաբուծություն, ավելի քիչ՝ խոշոր եղջերավոր անասնապահություն։ Արարատի մարզի արդյունաբերությունում, կարևոր տեղ ունի լեռնահանքային արդյունաբերությունը։ Արարատքաղաքի մոտ արդյունահանվում է տրավերտին, կրաքար, ավազ, մարզի այլ հատվածներում նույնպես կան տրավերտինի, ավազի, մարմարի, բազալտի հանքեր։ Կան հանքային ջրեր՝ Արարատ և Վեդի։ Անտառային հանածոների արդյունաբերական պաշարներ չկան։ Շատ մեծ է սննդի արդյունաբերության նշանակությունը։ Գոյություն ունեն մի շարք գործարաններ, որոնք զբաղվում են մարզում արտադրված գյուղմթերքի վերամշակմամբ՝ մուրաբաների, բնական հյութերի, պահածոների, տոմատի մածուկների արտադրությամբ։

Մարզը նաև ալկոհոլային խմիչքների արտադրության առանցքային կենտրոններից է։ Հիմնական արտադրատեսակներն են կոնյակ, գինի, օղի։ Զբոսաշրջային խոշոր կենտրոն է Խոր Վիրապի վանական համալիրը։

Արարատի մարզի տնտեսության հիմնական ճյուղերի տեսակարար կշիռը ՀՀ համապատասխան ճյուղերի ընդհանուր ծավալում, 2020

14.3% Արդյունաբերություն

15% Գյուղատնտեսություն

6.1% Շինարարություն

5.1% Մանրածախ առևտուր

Տնտեսաշխարհագրական բնութագիր

Մարզի տարածքում գործում են՝

103 արտադրական ձեռնարկություններ,

20 շինարարական կազմակերպություններ,

10 տրանսպորտային կազմակերպություններ,

112 հանրակրթական դպրոցներ,

3 պետական քոլեջներ,

75 մանկապարտեզներ,

23 նախակրթարաններ,

18 համայնքային ենթակայության երաժշտական,

արվեստի և գեղարվեստի դպրոցներ,

71 մշակույթի տներ,

1 պետական դրամատիկական թատրոն,

2 տուն-թանգարան,

4 բժշկական կենտրոններ,

1 ծննդատուն,

1 առողջության կենտրոն,

50 բուժամբուլատորիաներ:

Տեսարժան վայրերը

Արտաշատ, Դվին, Խոր Վիրապ, Կաքավաբերդ, Հովհաննես-Կարապետ, Ստեփանոս, Վիշապաքարեր:

Քաղաքները

Մարզի ամենախոշոր քաղաքը մարզկենտրոն **Արտաշատն** է: Այն գտնվում է Երևան-Գորիս-Ստեփանակերտ ավտոմայրուղու վրա, հայոց պատմական մայրաքաղաք Արտաշատից 10կմ հյուսիս-արևմուտք, որից և ստացել է իր անվանումը:

Արտաշատը Հայաստանի Հանրապետության միջին մեծության քաղաքներից է, որն ունի բազմաճյուղ արդյունաբերություն: Վերջին 3-4 տասնամյակների ընթացքում կառուցվել և գործում են գինու, մրգի պահածոների, հախճապակու, խեցեգործական իրերի գործարանները:

Արարատի մյուս քաղաքներն են՝ Արարատը, Մասիսը և Վեդին: Արարատը առավել հայտնի է որպես ծանր արդյունաբերության կենտրոն. այստեղ են գտնվում ցեմենտի գործարանը և ոսկու

կորզման ֆաբրիկան: Մասիսին և Վեդուն բնորոշ են սննդի և թեթև արդյունաբերության ճյուղերը: Մասիսը նաև խոշոր երկաթուղային ապրանքային կայարան է, որն ունի միջմարզային նշանակություն և սպասարկում է Երևան քաղաքին:

Մարզի Զանգակատուն (Սովետաշեն) գյուղում է ծնվել ականավոր բանաստեղծ Պարույր Սևակը, իսկ Արարատ գյուղում՝ Սպարապետ Վազգեն Սարգսյանը:

Արարատցեմենտ

Գտնվում է Արարատքաղաքում: Ստեղծվել է 1957-ին՝ միավորելով մինչ այդ ինքնուրույն գործող ցեմենտի (1933), շիֆերի (1952), կրի գործարանները և կրաքարի բաժանմունքը: Հումքն արդյունահանվում է բաց եղանակով, կոմբինատն ունի լեռնային հումքի, այրման, աղացման, ցեմենտի, կրի, շիֆերի արտադրամասեր: Ղեկավար՝ Սամվել Հովհաննեսի Թադևոսյան, գլխավոր տնօրեն:

Աշխատողների քանակ

1000-ից մինչև 2000-ը

Գործարանը մասնավորեցվել է 2002 թվականին «Մուլտի Գրուպ» կոնցեռնի կողմից՝ վերակազմավորվելով «Արարատցեմենտ» փակ բաժնետիրական ընկերության: Մասնավորեցումից հետո «Արարատցեմենտ» գործարանի հիմնական խնդիրը վառարանային ագրեգատի արտադրողականությունը մինչև նախագծային հզորություն բարձրացնելն էր և արտադրանքի տեսականու ավելացումը:

Այս նպատակով մշակվեց և իրականացվեց միջոցառումների մի ամբողջ շարք հումքային բաղադրամասերի ճշգրիտ դոզավորման և հոմոգենացման, բարձրորակ և համասեռ հումքի կիրառության ուղղություններով: Լուծվեցին կարևոր էկոլոգիական հարցեր:

«Արարատցեմենտ» ՓԲԸ-ն ներկայումս աշխատում է տեղական հումքի բազայով և այլ երկրներից հումք ներկրելու անհրաժեշտություն չունի: Որպես ճշգրտող հավելանյութ օգտագործվում են քվարցիտները, քանի որ դրանք հարուստ են ամորֆ սիլիկահողով, որի պարունակությունը կազմում է 40%: Այլ խառնուրդները դրանցում բացակայում են, իսկ սիլիկահողի պարունակությունը հասնում է մինչև 97%: Նախագծային ինստիտուտի տվյալներով այս պաշարները հաշվարկված են 200 տարվա համար: 9

Ոսկու կորզման ֆաբրիկա

Ղեկավար

Անատոլի Վիկտորի Գոգոտին, գլխավոր տնօրեն

Աշխատողների քանակ

251-ից մինչև 1000-ը

Սեփականության ձև

Ոչ պետական

Հիմնադրման տարի

1998

Արարատի գինու գործարան

Գտնվում է Արարատ գյուղում: Հիմնադրվել է 1903-ին ռուս ձեռնարկատեր Շուստովի կողմից: Որպես հումք օգտագործում է միայն իր և կապալառուների խաղողատեսակները: Վերամշակում է մինչև 15 հզ. տոննա խաղող: Արտադրում է դառը և թնդեցված գինենյութեր, սպիրտ, կոնյակ:

Ղեկավար

Սեդրակ Սերյոժայի Սարգսյան, գործադիր տնօրեն

Աշխատողների քանակ
51-ից մինչև 250-ը

Սեփականության ձև
Ոչ պետական

Գյուղատնտեսություն

Արզնն ունի զարգացած գյուղատնտեսություն: Տնտեսության հիմքը կազմող գյուղատնտեսությունը ձեռք է բերել մերձքաղաքային տնտեսության ուղղվածություն: Բուսաբուծության համախառն արտադրանքը մի քանի անգամ գերազանցում է անասնապահությանը: Գյուղատնտեսության զարգացման գլխավոր նախադրյալն արհեստական ոռոգումն է: Բուսաբուծությունն ունի բանջարաբոստանային և այգեգործական ուղղություն: Ցանքատարածությունները ոռոգվում են Հրազդանից և Քասախից սնվող ջրանցքներից և արտեզյան ավազանի ջրհորներից: Զարգացած է խաղողագործությունն ու պտղագործությունը: Արհեստական լճակներում զարգանում է ձկնաբուծությունը: Մի շարք գյուղերում՝ Կիպրատում, Ալշտում, Այգավանում կան գինու և կոնյակի գործարաններ, պահածոների գործարաններ:

Եզրակացություն

Արարատի մարզը համեմատաբար տարածքով փոքր, բայց խիտ բնակեցված մարզերից է: Խիտ է բնակեցված, որովհետև զարգացման համար ունի բարենպաստ գործոններ: Դրանք են Երևանին մոտ գտնվելը, տարածքի հարթ մակերևույթը, ջերմության առատությունը, ազատ աշխատանքային ռեսուրսների առկայությունը, ինչպես նաև՝ ճանապարհների և բնակավայրերի խտացումը:

Մարզը հարուստ է արդյունաբերական ձեռնարկություններով, որի շնորհիվ կա նաև աշխատուժի և աշխատատեղերի առկայություն: Մարզի հեռանկարային գործոններից կարևորագույնը գյուղատնտեսության զարգացումն է: Տարբեր բնակավայրերում կան, գյուղատնտեսական մթերքների վերամշակման գործարաններ, որոնք ապահովում են աշխատատեղերի առատությունը, նաև կարողանում են սպառել գյուղմթերքները:

Արարատի մարզը համարվում է ՀՀ տնտեսության ոլորտում մեծ ներդրում ունեցող մարզ:

Գրականության ցանկ

Հայաստանի աշխարհագրության 9-րդ դասարանի դասագիրք(Մ. Մանասյան, Ա. Հովսեփյան)

Հայկական հանրագիտարան, հեղ՝ Վ. Հ. Համբարձումյան

Արարատի մարզպետարանի պաշտոնական կայք

armgeo.am

Բովանդակություն

Արարատի մարզի ֆիզիկաաշխարհագրական բնութագիր_______ 1

Բնական պայմաններ____2

Ջրագրություն____ 5

Տնտեսություն____6

Տնտեսաաշխարհագրական բնութագիր___________________________ 7

Արարատցեմենտ____9

Ոսկու կորզման ֆաբրիկա____________________________________10

Արարատի գինու գործարան__________________________________11

Գյուղատնտեսություն_______________________________________12

Եզրակացություն և գրականության ցանկ_______________________13